

Nauczanie interkulturowe. Zbliżenie pojęcia

Michael Kern und Michael Kimmig, 2007

Nauczanie interkulturowe znajduje zastosowanie w wielu dziedzinach pracy pedagogicznej. Na przykład w pedagogice szkolnej, pracy z młodzieżą, przygotowaniach wymiany uczniowskiej, międzynarodowym wolontariacie – wszędzie tam uczenie interkulturowe jest zarówno wymagane jak i pomocna. Wydaje się być odpowiedzią pedagogiki na społeczne wymagania, jakie stawiają procesy globalizacji i migracji.

Kto pracuje w obszarze nauczania interkulturowego może korzystać z obfitości metod i materiałów, konieczna staje się również refleksja nad własną praktyką pedagogiczną, odpowiedź na pytania: Pojęcie kultury? Jakie tematy należą według mnie do nauczania interkulturowego? Jakie cele pragnę osiągnąć? Mając w zamyśle naszą własną dotychczasową pracę pedagogiczną chcemy przedstawić poniżej nasze rozumienie pojęcia nauczania interkulturowego oraz skłonić czytelników do dyskusji.

Czym jest kultura?

Generalnie kultura rozumiana jest jako system orientacji, typowy dla danego społeczeństwa, organizacji czy pewnej grupy. Kultura pełni funkcję systemu reguł i znaczeń. Jako system reguł ma za zadanie stworzyć wspólnemu światu porządek i struktury. Jako system znaczeń przekazuje pewien określony sposób patrzenia na świat. Kultura ma przez to wpływ na odbiór świata, myślenie, odczuwanie oraz postępowanie jej członków, definiuje ich przynależność do pewnej grupy kulturowej i daje poczucie wspólnoty i pewności.

Kultura jest różnorodna.

Kultura jest fenomenem, który niekoniecznie powiązany jest z pochodzeniem narodowym czy etnicznym. W zasadzie każda grupa społeczna reprezentuje swoją własną kulturę. Z kolei każdy człowiek należy przez to do wielu „kultur”. Na przykład jest on Niemcem, Berlińczykiem, rzemieślnikiem, katolikiem i fanem piłki nożnej. Jest on więc niejako kulturowo określony poprzez swą płęć, przynależność do określonej grupy społecznej i wiekowej. Poprzez przynależność do różnych kultur partycypuje w każdej z nich. Podczas konfrontacji interkulturowych powstaje niebezpieczeństwo postrzegania kultury wyłącznie w kategoriach przynależności narodowej. Ważne jest więc postrzeganie różnorodności kulturowych w zależności od ich źródeł. Gdy uczestnikom spotkania stworzymy możliwość zaprezentowania własnego „mixu kulturowego” zauważą oni często zaskakujące podobieństwa kulturowe – wybiegające ponad granice państwowe.

Kultura buduje tożsamość.

Kultura w dwojaki sposób kształtuje tożsamość. Człowiek identyfikuje się ze swoją kulturą i postrzega ją jako integralną część swej tożsamości. Jednak podczas konfrontacji poddane wątpliwości są waga i wartości własnej kultury, człowiek może poczuć się w swej tożsamości niepewnie. W praktyce pedagogicznej ważne jest, by zauważyć to emocjonalne i egzystencjonalne znaczenie kultury. Z drugiej strony człowiek jest utożsamiany ze swą kulturą. Jako Francuz, Węgierka czy Włoch stają się reprezentantami swej narodowej kultury, Mechanizm ten zauważamy szczególnie, gdy stanowią oni w grupie mniejszość. Proces identyfikacji obcości staje się problemem, gdy przysłania on fakt indywidualności poszczególnych osób i określa je na podstawie narodowych stereotypów.

Kultura jest dynamiczna.

Aby kultury stworzyły ramy orientacji muszą charakteryzować się pewnym stopniem stabilizacji. Nie stanowią jednak ahistorycznej stałości. Właśnie poprzez kontakt i wymianę z innymi kulturami są poddane ciągłym zmianom. Ta perspektywa zmian kulturowych ma znaczenie dlatego, że często nie jest postrzegana jako norma lecz zagrożenie. I także w kształceniu interkulturowym kultura powinna być postrzegana nie tylko w swoich „Tak – jest”, lecz również „Tak – się dzieje”. Perspektywa historyczna pozwala nie tylko dostrzec różnice, ale i je wyjaśnić. To zaprzecza teorii absolutnego pojmowania kulturowych wzorów postępowania i ich interpretacji.

Cele i treści nauczania interkulturowego

Rozpatrując pojęcie „nauczanie interkulturowe” wskazujemy na proces nauczania, w którym spotykają się co najmniej dwie kultury. Celów i treści tego procesu nie można opisać niezależnie od procesów pedagogicznych. Ta daleko idąca jedność polega na tym, że nauczanie interkulturowe jako proces wzajemnego uczenia się od siebie i o sobie ma na celu rozwinięcie zdolności postępowania w kontekście międzykulturowym. Przedmiotem tego nauczania jest własna i obca kultura, działania podlegające ich wpływom.

Refleksja nad własnym tłem kulturowym.

Refleksja nad własną kulturą jest wymogiem i następstwem nauczania interkulturowego. Jest wymogiem, ponieważ identyfikuje różnice i podobieństwa między kulturami, oraz pozwala zakwalifikować konflikty powstałe podczas konfrontacji. Dialogu z innymi kulturami potrzebuje jako punkt wyjścia wiedzy o własnej kulturze, ponieważ doświadczenia z innymi kulturami skłaniają do postawienia pytania o własną, i wymagają konfrontacji i zajęcia stanowiska.

Nauczyć zrozumienia dla obcych kultur.

Podczas kontaktów międzykulturowych konfrontowani jesteśmy z innymi obcymi nam systemami orientacji kulturowej. Poznanie znaczenia i reguł tego systemu jest konieczne, gdy chcemy się w tym nowym kontekście poruszać. I właśnie tą zdolność - zmiany sposobu patrzenia w różnych kontekstach kulturowych, mamy osiągnąć w procesie uczenia interkulturowego. Pełne zrozumienie obcej kultury nie jest oczywiście możliwe – pozostaje zawsze coś niezrozumiałego i obcego – jako potencjalne źródło nieporozumień i napięć – jednak też jako źródło niespodzianek czy fascynacji.

Niezrozumienie i niepewność.

Spojrzenie na własną kulturę i siebie samego z perspektywy innej kultury wymaga pewnego wysiłku. Oznacza to porzucenie dotychczasowych przyzwyczajeń, ryzyko i niepewność, ponieważ często znajdujemy się w sytuacjach, w których tracimy orientację i nie możemy się odnaleźć. Jeżeli jednak zdecydujemy się na takie ryzyko, nowych doświadczeń nie ocenimy według reguł i zasad, które dyktuje nam nasza kultura, powstanie potencjał dla zmian i rozwoju.

Odkrycie różnic i podobieństw.

Podczas konfrontacji z innymi kulturami odkrywamy zarówno różnice jak i podobieństwa. Jest to naturalny proces i ma to ogromne znaczenie podczas uczenia się od siebie nawzajem i o sobie. Właśnie podczas międzykulturowych spotkań bywa często, iż zbyt dużą wagę stawia się uwypukleniu różnic, a to co wspólne i łączy, co pomogłoby w budowaniu pomostu, zostaje nie zauważone. Bywają też sytuacje, kiedy to z potrzeby stworzenia harmonii uwagę skupia się na negacji różnic, bądź na tzw. tematach „folkloru”, np. jedzenie, rytuały powitalne itp.

Rozróżnienie pomiędzy kulturą i indywidualnością.

Proces nauczania interkulturowego niesie za sobą rozwój wrażliwości zarówno w stosunku do własnej jak i obcej kultury. Powstaje przy tym niebezpieczeństwo, że będziemy odbierać wszystko i wszystkich poprzez aspekty kulturowe. W tym przypadku zdolność zachowania interkulturowego polega na tym, by umieć poza kulturą dostrzec indywidualność. Przejawia się to w zauważeniu czegoś zupełnie nietypowego dla danej kultury, czy też indywidualnego „mixu kulturowego”, który się z niej wyłania.

Otwartość i stawianie granic.

Wymogiem i celem uczenia interkulturowego jest otwartość w stosunku do innych kultur oraz gotowość skonfrontowania własnego postępowania na tle własnej i obcej kultury. Ważne jest jednak, by nie zapominać, że i otwartość musi i może mieć swoje granice. Tak właśnie w procesie uczenia interkulturowego nabieramy właśnie zdolności wyznaczania tych granic tolerancji i bronięcia ich.

Aspekty społeczno – polityczne.

Uczenie interkulturowe odbywa się w pewnych ramach społecznych, na które wpływ mają czynniki ekonomiczne, polityczne i socjalne. W procesie uczenia ważne jest, by stworzyć warunki równouprawnienia partnerów oraz umożliwić im partnerski dialog. Warunki panujące w danym społeczeństwie mogą stanąć temu na przeszkodzie. Ważne jest więc poruszenie tematu dyskryminacji kulturowej oraz stworzenie możliwości dialogu wolnej od niej. Kształcenie interkulturowe musi więc zwrócić uwagę na wszelkie przeszkody społeczne.

* * * * *

Nauczanie interkulturowe jest procesem wielostronnym. Nie wystarcza sam kontakt z przedstawicielami różnych kultur, by proces ten uruchomić – konieczne jest wsparcie i pomoc pedagogiczna, której zadaniem jest stworzenie odpowiednich warunków. Zrozumienie pojęcia nauczania interkulturowego, który został w tym artykule opisany, wyznacza osobom pracującym w środowisku międzykulturowym bardzo wymagający program, który nie zawsze można zrealizować. W działalności pedagogicznej posługujemy się pojęciami. Dlatego konieczna jest konfrontacja i dalszy rozwój naszej własnej praktyki pedagogicznej, w odniesieniu do założeń kształcenia interkulturowego i samej kultury.

Autorzy:

Michael Kern : naukowiec dziedziny nauk politycznych; trener: seminaria interkulturowe i kształceniowe; kształcenie polityczne dla młodzieży i dorosłych; nauczyciel: kreatywne pisanie, język niemiecki jako język obcy

Michael Kimmig: psycholog; trener: doksztalcanie dorosłych, seminaria w dziedzinach: wolontariat, międzynarodowe spotkania młodzieży, pomoc osobom starszym i chorym.

Kontakt:

LEXICON training & coaching Michael Kimmig: m.kimmig@lexicon-team.eu

Źródła i polecana literatura:

- Bundeszentrale für politische Bildung (Hg.): Interkulturelles Lernen. Arbeitshilfen für die politische Bildung; Präzisdruck, Karlsruhe, 1998
- Datenbank für internationale Jugendarbeit (DIJA): Modul Interkulturelles Lernen; Internet: <http://www.bnu-test.de/inkult/>
- Friesenhahn Günter J. (Hg.): Praxishandbuch Internationale Jugendarbeit; Wochenschau Verlag, Schwalbach /Ts, 2001
- Kimmig Michael: Anleiten, Leiten, Begleiten. Handbuch für SeminarleiterInnen; (hg. Vom Service Civil International), Köln 1999
- Krewer Bernd: Interkulturelle Trainingsprogramme - Bestandsaufnahme und Perspektiven; Nouveaux Cahiers d'Allemand 12/2, 1994, str. 139-151
- Otten Hedrik & Werner Treuheit (Hg.): Interkulturelles Lernen in Theorie und Praxis. Ein Handbuch für Jugendarbeit und Weiterbildung, Leske / Budrich, Opladen 1994
- Partnership „Council of Europe & European Commission” – Training Youth (Eds.): Intercultural learning (t-kit No 4), Internet: <http://www.training-youth.net/>
- Scheurich Imke: Kultur – Geschlecht – Macht. Die Notwendigkeit zur Reformulierung des Interkulturellen Lernens. In: Demokratie und Alltagshandeln: Individuelle Selbstbestimmung, kollektive Mitbestimmung und Solidarität. Festschrift zum 60. Geburtstag von Bodo Zeuner (hg. Von Irmtraud Schlosser und Karl Lauschke), Münster 2002, str. 149 – 165
- Thomas Alexander (Hg.): Kulturstandards in der internationalen Begegnung; Verlag Breitenbach, Saarbrücken, 1991
- Thomas Alexander: Psychologie interkulturellen Lernens und Handelns; in: Thomas (Hg.): Einführung in die kulturvergleichende Psychologie, Hogrefe Verlag, Göttingen, 1993, str. 377-424

Źródło: PNWM (Wydawca): A co robimy dzisiaj? Aspekty polsko-niemieckiego spotkania młodzieży (Warsztaty Polsko-Niemiecki II); Poligrafia Poznań, 2007, S.24-27 (dostępna przez PNWM <http://www.pnwm.org/>)